

1 Snorkelen
Snòrkel

De snorkelaar haalt adem door de snorkel en kijkt naar het onderwaterleven door een duikbril. Hala rosea dor di e snòrkel, i wak e mundu natural bou di awa dor di un dükbril.

2 Uitwendig skelet
Skelèt eksterno

Het skelet (harde delen) zitten aan de buitenkant. Bijvoorbeeld kreeften en koralen hebben een uitwendig skelet. E skelèt (partinan duru) ta situá parti pafó di e animal. Kref i koral por ehèmpel tin un skelèt eksterno.

3 Inwendig skelet
Skelèt interno

Het skelet (harde delen) zitten in het dier. Bijvoorbeeld mensen en dolfinen hebben een inwendig skelet. E skelèt (partinan duru) ta situá paden di e animal. Hende i dólfein por ehèmpel tin un skelèt interno.

4 Lichaamsdelen
Parti di kurpa

Onderdelen van een dier. Een koraal heeft bijvoorbeeld een mond en tentakels als lichaamsdelen. Un koral tin diferente parti di kurpa manera por ehèmpel un boka, un stoma i tenglanan.

5 Poliep
Polip

Koraaldiertje.
Un animalitu di koral.

6 Kolonie
Kolonía

Een groep van dezelfde koraaldiertjes bij elkaar, die een koraal vormen. Un kolonia ta un grupo di polip di koral. Huntu nan ta forma un kolonia di koral.

7 Levensgemeenschap
Komunídat

Alle dieren (koralen, vissen, kreeften, etc) die samen het koraalrif vormen. Un komunídat ta tur bestia (koral, piská, kref ets.) ku huntu ta forma e ref di koral.

8 Ecosysteem
Sistema ekológiko

Alles (levend en levenloos) wat samen het koraalrif vormt. Bijvoorbeeld het water, de temperatuur van het water, de vissen, de poliepen, zonlicht, etc. Un sistema ekológiko ta konsistí di tur kos bibu i tambe sin bida i sirkunstansianan ku huntu ta forma e ref di koral. Por ehèmpel awa di laman, temperatura di awa, e piskánan, e matanan, e polipnan di koral, lus di solo ets.

9 Plankton
Planktòn

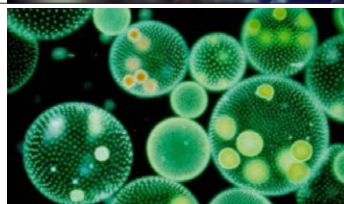
Plankton is een verzamelnaam voor alle kleine diertjes en plantjes die in het water zweven. Pasgeboren dieren zoals Karko, kwal, en kreeft. Ze zijn te klein om te zwemmen en zweven mee met de stroming van het water.
Planktòn ta un término general pa tur bestia i mata chikí (inkluyendo animal resien nasi) ku ta zueif den awa di laman.

10 Zoöxanthellen
Zoosantela

De algen die in de koraaldieltjes (poliepen) leven.
Zoosantelanan ta un tipo di alga òf lima mikroskópiko ku ta biba den e polipnan di koral.

11 Algen
Alga

Kleine groene plantjes die als onderdeel van het plankton in de zee zweven.
Alga ta mata bèrdè masha chikitu ku ta zueif den laman komo parti di e planktòn.

12 Symbiose
Simbiósis

Levende wezens (organismen) die samenwerken.
Bijvoorbeeld Zoöxanthellen die in de poliepen leven. Of poetsgarnalen die de bek van een vis schoonmaken.
Nos ta papia di simbiósis ora diferente organismonan ta yuda otro, òf no por sin otro, por ehèmpel zoosantelanan i koral.

13 Suiker
Suku

Suiker is onderdeel van voedsel en is een brandstof (levert energie in een levend wezen). Planten, algen en Zoöxanthellen kunnen (als ze zonlicht krijgen) zelf suiker maken.
Suku ta un parti prinsipal di kuminda. Suku ta un kombustibel ku ta proveé energia pa un organismo. Mata i alga manera zoosantelanan mes por produsí suku si nan haña lus di solo.

14 Zuurstof
Oksigeno

Planten, algen en Zoöxanthellen maken (als ze zonlicht krijgen) naast suiker ook zuurstof.
Lo ke mata i alga ta produsí ora nan ta haña lus di solo.

15 Coral spawning
Coral spawning

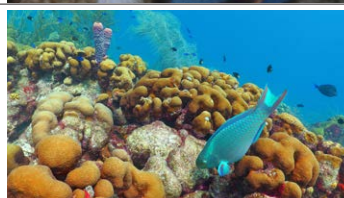
De koralen laten allemaal tegelijkertijd cellen los om voort te planten.
Ora tur kolonia di koral ta lòs nan webu i spèrma pareu pa nan reproducí.

16 Papegaaivis
Gutu

Papegaaivissen eten algen en houden zo het water helder. Koralen hebben schoon en helder water nodig.
Gutu ta un piská ku ta kome alga, pa asina yuda tene e awa di laman limpi. Koral mester di awa klá i limpi pa nan por biba.

17 Koraalrif
Ref di koral

Het koraalrif is een ecosysteem, dus alle levende en levenloze natuur (dieren, planten, water, zand, etc) die samen het koraalrif vormen.
E ref di koral ta un sistema ekológiko, ke men tur forma di naturalesa bibu i tambe sin bida (animal, mata, awa, santu ets.), ku huntu ta forma e ref di koral.

18 Bedreiging
Menasa

Iets wat een gevaar oplevert. Bijvoorbeeld: drijfnetten zijn een gevaar voor schildpadden.
Un menasa ta un peliger. Anker di boto por forma un peliger pa koral.

19 Bescherming
Protekshon

Zorgen dat bijvoorbeeld natuurgebieden niet verdwijnen, vervuilen of beschadigen.
Nos por protehá áreanan di naturalesa, dor di pèrkurá ku e áreanan aki lo no dispersé, polushoná òf dañá.

20 Orkaan
Orkan

Hevige tropische storm, die veel schade kan veroorzaken.
Un orkan ta un tormenta tropikal severo, ku por hasi masha hopi dañó.

21 Verbleken
Blikiamentu

De kleur verdwijnt en het wordt wit van kleur. Bijvoorbeeld koralen verbleken door stijging van de temperatuur van het zeewater (Coral Bleaching).
Ora algu ta blikia, e koló ta bira mas i mas kla te ora a pèrdè tur e koló. Koralnan por blikia por ehèmpel pa motibu di e oumento di temperatura di laman, te ora ku nan ta kompletamente blanku. Nos ta yama e fenómeno aki 'coral bleaching'.

22 Biodiversiteit
Biodiversidat

Het aantal planten en dieren in een gebied. Koraalrif heeft veel soorten planten en dieren, dus een hoge biodiversiteit.
Biodiversidat tin di haber ku e kantidat di mata i bestia den un área. Na un ref di koral bo ta haña un multitud di espesie di mata i bestia. E ref tin un biodiversidat hopi grandi.

23 Overbevissing
Piskamentu eksesivo

Er worden meer vissen gevangen door mensen dan dat er vissen worden geboren en groot worden.
Piskamentu eksesivo ke men ku hende ta fangu mas tantu piská grandi ku tin piská chikitu ta krese. Esaki ta resultá ku e populashon di piská ta bai atras.

24 Afval
Shushi

Spullen die mensen weggooien en niet meer worden gebruikt. Bijvoorbeeld plastic cups, oude kranten, lege flessen, etc.
Sushi ta tur kos ku hende ta benta afó pasobra na no ta us'é mas, manera por ehèmpel kùp i bòter di plèstik, kòrant bieu, ets.

25 Rioolwater
Awa di berpùt

Het water van het toilet/ WC, uit de keuken en badkamer. Awa di berpùt ta e awa sushi di kushina i baño ku ta basha den berpùt despues ku nos a us'è.

26 Afvalwater
Awa di riolering

Al het water uit huizen, car-wash, fabrieken, etc. Awa di riolering ta tur awa sushi ku ta bini di kas, kompania, fábrika, carwash ets.

27 Schuilplek
Lugá di skonde

Een veilige plek. Kleine visjes zoeken een veilige plek tussen de koralen en stenen, zodat ze niet worden opgegeten. Un lugá di skonde ta un lugá sigur. Piská chikitu por buska refugio mei mei di koral i piedra pa skapa predadornan.

28 Voortplanten zonder voortplantingscellen
Prokreashon asekual

Bij veel planten kan je een stukje afsnijden en laten opgroeien ('stekken'), dit kan ook met koralen. Di hopi mata diferente bo por kòrta i planta un pida, i laga esaki krese bira grandi. Esaki nos ta yama stèk mata, i algu asina tambe por ku koral. Producí koralnan nobo sin mester di sèlnan seksual.

29 Voortplanting met voortplantingscellen
Prokreashon seksual

Net zoals de meeste dieren planten ook koralen zich voort via voortplantingscellen. Meskos ku mayoria di otro animal, koralnan tambe por prokreá usando sèlnan seksual.